

جنبه‌های پایداری دست‌بافته‌ها در مجموعه‌ای از طراحان مد

سکینه باقری کودکانی، اکرم ابراهیم بیکی چیمه

چکیده

منسوجات دست‌بافت بخشی از فرهنگ و تاریخ هر کشوری است که نقش مهمی در معیشت و زندگی مردم، به‌ویژه ساکنین روستاها و شهرهای کوچک با شیوه‌ای پایدار دارد. با پیشرفت مراکز صنعتی تولید پارچه، نقش منسوجات دست‌بافت به مرور کمرنگ شده است. هدف این پژوهش بررسی برخی از جنبه‌های پایداری پارچه‌های دست‌بافت از نظر سازگاری با محیط زیست و نگاهی بر استفاده برخی از طراحان مد جهان از منسوجات دست‌بافت و حمایت از بافندگان آن است. این بررسی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی انجام شد. براساس یافته‌های پژوهش، به‌کارگیری دست‌بافته‌های سنتی در طراحی و مد، ضمن بهره‌مند شدن از ویژگی‌های پایدار این منسوجات، موجبات اشتغال بافندگان روستایی را نیز فراهم می‌کند.

مقدمه

در طول تاریخ بین لباس و منسوجات ارتباط وجود داشته است. این ارتباط یک وابستگی ساده نیست بلکه در بسیاری از موارد جدانشدنی است. زمانی که یکی مطالعه می‌شود نمی‌توان دیگری را نادیده گرفت و تغییرات یکی در نهایت بر روی دیگری نیز تأثیر می‌گذارد. کار طراحان فقط طراحی کردن لباس‌های زیبا نیست، طراح نیازمند تحقیق و شناخت انواع پارچه‌ها برای طراحی است. طراحان لباس می‌بایست در زمینه خصوصیات و کیفیت پارچه‌ها، نحوه اجرا و به‌کارگیری آن‌ها اطلاعات کافی داشته باشند. هنگامی که طراح در نظر می‌گیرد با توجه به شیوه زندگی امروز باعث ایجاد تقاضا برای مد جدید شود، انتخاب پارچه به‌عنوان جزئی جدایی‌ناپذیر در فرایند طراحی نقش دارد. طراحان مد با پارچه‌هایی که به‌طور اختصاصی برای آن‌ها طراحی شده‌اند، مرتبط هستند.

کریستین دیور افکار خود را اینگونه توصیف می‌کند: «پارچه نه تنها رویای طراحان را بیان می‌کند، بلکه باعث تحریک ایده‌هایشان می‌شود و این می‌تواند آغاز یک الهام باشد. بسیاری از لباس‌های من به تنهایی از پارچه متولد شده است.» از میان پارچه‌های مورد استفاده در طراحی و مد، منسوجات دست‌بافت با رنگ‌های طبیعی و طرح‌های سنتی، منبعی الهام‌بخش برای هنرمندان و طراحان است. این منسوجات شامل طیف گسترده‌ای از پارچه‌های بافته شده اند که از طریق اتصال دو مجموعه از عناصر تار و پود با کمک دستگاه پارچه بافی سنتی به دست می‌آیند و دارای نوعی بی‌نظمی هستند که معمولاً در پارچه‌های صنعتی دیده نمی‌شود. [۱۸] گرچه در بافندگی پارچه‌های دست‌بافت محدودیت‌هایی وجود دارد اما مانع تولید لباس با این پارچه‌ها نمی‌شود. طراحان لباس با خلاقیت خود پارچه دست‌بافت را درک کرده و متناسب با نقش آن طرحی می‌زنند. می‌توان گفت ادغام طراحی مد با پارچه‌های دست‌بافت می‌تواند به بازسازی فرهنگ جامعه و روستا، همچنین افزایش ارزش محصولات کمک کند.

از جمله ویژگی‌هایی که در منسوجات دست‌بافت نظر طراحان مد را به خود جلب

نموده، پایداری آن است. در بسیاری از موارد پایداری در حوزه طراحی و تولید لباس از جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. ارزیابی دو مفهوم طراحی و پایداری و سپس بحث در مورد تأثیر آنها بر روی مد، همچنین نقش باز استفاده از ضایعات برش پارچه و ضایعات نساجی و منسوجات آسیب دیده در تولید پوشاک جدید به‌منظور جلوگیری از اتلاف مواد و آلودگی زیست محیطی و ایجاد توسعه پایدار، و یا نقش فناوری تولید افزودنی در دستیابی به مد پایدار، که بر تبیین قابلیت‌های روش تولید افزودنی در دستیابی به توسعه پایدار در زمینه پوشاک متمرکز شده است، تمام این موارد از مباحث پایداری در طراحی و تولید پوشاک هستند. اما در این پژوهش هدف اصلی نگاهی بر فعالیت برخی از طراحان مد جهان در زمینه استفاده از دست‌بافته‌های سنتی پایدار در طراحی مجموعه لباس‌هایشان و همچنین حمایت از بافندگان به منظور ایجاد اشتغال پایدار است. به‌طور کلی پایداری در منسوجات، امروزه موضوع جدیدی نیست. بسیاری از روش‌های پایدار برای تولید الیاف معمولی و رایج و همچنین مواد نساجی وجود دارد. [۱۹] در این مقاله، به‌کارگیری روش‌های پایدار تولید و مصرف، به حداقل رساندن آسیب به محیط زیست با استفاده از ضایعات کم و استفاده از روش‌های سازگار با محیط زیست موردنظر است که می‌توان آن را با استفاده از روش‌ها و تکنیک‌های تولید با دستگاه‌های قدیمی در فرآیند طراحی به دست آورد. همچنین پایداری اقتصادی صنایع دستی و شیوه زندگی روستایی که می‌تواند باعث تقویت روابط بین فرآیند طراحی مد و تولید منسوجات شود.

زیست پایداری دست‌بافته‌ها

در دوره‌ای که سطح آگاهی مردم از مسائل زیست محیطی زیاد شده است، اولویت مصرف‌کنندگان برای خرید لباس تغییر کرده است. آنها علاوه بر توجه به راحتی و زیبایی، به ویژگی‌های پایداری و سازگار با محیط زیست بودن لباس نیز توجه می‌کنند. نگرانی برای پایداری بیشتر به مد و صنعت نساجی مربوط می‌شود چراکه

رویکرد جدید در مورد چگونگی استفاده از البسه است. مد نقش مهمی در پایداری ایفا می‌کند زیرا جزئی از زندگی است که می‌تواند تأثیر بزرگی در محیط‌زیست داشته باشد.

اشتغال‌زایی پایدار به کمک دست‌بافته‌ها

صنایع دستی، اشتغال و معیشت را برای تعداد زیادی از مردم در روستاها فراهم می‌کند و به کاهش سطح فقر کمک می‌نماید همچنین باعث می‌شود صنعتگران صنایع دستی سنت خود را در جست‌وجوی فرصت درآمد بیشتر جایگزین نکنند. صنایع دستی انعکاسی از شیوه‌ی زندگی هنرمند و میراث و مهارتی است که از نسل‌های گذشته به او منتقل شده است. برای این صنعتگران، صنایع دستی وسیله معاش اقتصادی در زندگی روزمره است. با تقویت رابطه بین فرآیند طراحی مد و تولید دست‌بافته‌ها، صنایع دستی تقویت می‌شود و این تلاشی برای ایجاد فرصت‌های بیشتر برای معیشت بافندگان در روستاها است. همچنین مانعی است که از مهاجرت آنان به شهرها جلوگیری می‌کند و موجب ایجاد اشتغال در زمان بیکاری و فراغت می‌گردد. علاوه بر آن باعث ایجاد کار و درآمد مناسب برای شهر نشینانی می‌شود که دارای ذوق هنری هستند و می‌خواهند از رهگذر یکی از رشته‌های صنایع دستی امرار معاش کنند. هنر دست‌باف باید به‌عنوان هنر مقرون‌به‌صرفه لوکس در نظر گرفته شود و اطمینان حاصل شود که بافنده با داشتن مزایا از نظر اقتصادی به آن ادامه خواهد داد.

دست‌بافته‌ها در مجموعه طراحان مد جهان

هند دارای متنوع‌ترین دست‌بافته‌های سنتی است. «ریتو کومار» اولین طراح هندی است که در اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوایل دهه ۱۹۷۰ در سرامپور و مرشیدآباد در غرب بنگال، احیای دست‌بافته‌ها را در هند به‌راه انداخت. کومار می‌گوید: «هدف توانمندسازی زنان است که به‌طور سنتی در این بخش کار می‌کنند. جهان به سمت مدرن شدن حرکت می‌کند هند تنها از طریق دست‌بافته‌ها می‌تواند طبیعی‌ترین شیوه زندگی را با توجه به شرایط زیست محیطی در جهان پرورش دهد». (تصویر ۱) «انیت آرورا» یکی از پیشگامان است که طراحان جوان را به همکاری در زمینه دست‌بافته‌های سنتی تشویق می‌کند. او هنرمندان، لباس‌های خواب و کت‌های راحتی را تولید کرده است که از پارچه‌های ارگانیک دست‌بافت در غرب بنگال ساخته شده‌اند. (تصویر ۲)

تصویر ۱- ریتو کومار [۱۴]

این دو صنایع باعث ایجاد حداکثر میزان آلودگی و زباله می‌شوند و تأثیر قابل توجهی بر محیط‌زیست می‌گذارند. بنابراین ضروری است که قوانینی برای بهبود سلامت و ایمنی محیط‌های انسانی و طبیعی طراحی شود. از آنجا که تقاضا برای محصولات پایدار از طرف مصرف‌کننده افزایش یافته است صنایع نساجی از پارچه‌های دوستدار طبیعت شروع کرده‌اند. الیاف قابل تجزیه اگر به اجزا و عناصر ساده شکسته شوند، به عنوان زیست تخریب‌پذیر تعریف می‌شوند. آن‌ها باید غیرسمی باشند و بتوانند در یک دوره نسبتاً کوتاه تجزیه شوند. محصولات شیمیایی مصنوعی گرچه بهبود قابل توجهی در کیفیت زندگی داشته‌اند، اما مشکل اصلی پلیمرهای شیمیایی این است که آنها غیرقابل تجزیه و غیرقابل تجدید هستند و استفاده از آن‌ها مصرف نفت و منابع نفتی را که غیرقابل احیاء هستند افزایش داده است. این بدان معنی است که مواد خام برای الیاف تغییر خواهند کرد. نکته مهم دیگر این است که الیاف پلیمر شیمیایی در محیط بدون تغییر باقی می‌مانند و راحت از بین نمی‌روند حجم دفع زباله زیاد می‌شود این در حالی است که اکنون فضای کمی برای دفع زباله وجود دارد. استفاده از انرژی‌های فسیلی که منبع غالب گازهای گلخانه‌ای و گرمایش جهانی هستند، می‌تواند منجر به رویدادهای مکرر و شدید آب و هوایی، افزایش بیماری‌ها، افزایش تعداد آتشفشان‌ها، از دست رفتن سطح زمین، مهاجرت اجباری افراد، گیاهان و حیوانات که می‌تواند باعث کاهش جدی تعداد گونه‌ها، کاهش رفاه و حتی گرسنگی شود.

در منسوجات دست‌بافت، زیست تخریب‌پذیر بودن الیاف مورد استفاده همچنین بازگشت‌پذیر بودن مواد رنگزای مورد استفاده به طبیعت، از اهمیت زیادی برخوردار است. به‌طور مثال در دست‌بافته‌های ابریشمی، الیاف آن زیست تخریب‌پذیر هستند و این یکی از پارامترهای مهم برای پایداری است. ابریشم به‌جای ایجاد یک چرخه در ۵۰۰ سال آینده، به یک کمپوست سفید در خاک تبدیل می‌شود.

تأثیر مد آهسته (Slow Fashion) در پایداری

اصطلاح «مد آهسته» ترکیب بسیاری از جنبه‌های پایداری است. از دیدگاه صنعت، مد آهسته به کم کردن سرعت چرخه تولید، توجه بیشتر به جزئیات تهیه هر لباس، تولید به‌صورت محلی و یا حمایت از حقوق عادلانه اشاره می‌کند. از زاویه مصرفی، به معنی کاهش سرعت مصرف و کاهش خرید است. تهیه لباس‌های کلاسیک و با کیفیت خوب که سال‌ها باقی می‌مانند. برخی تصور می‌کنند بعد از اینکه یک قطعه لباس با قیمت کم خریداری شد می‌توان آن را از بین برد. امروزه افراد اغلب به خرید لباس کم هزینه عادت کرده‌اند. این برای نوآوری نساجی سنتی محدودیت به حساب می‌آید زیرا نمی‌تواند با پوشاک مد سریع (Fast Fashion) از نظر سرعت و قیمت رقابت کند در نتیجه، محیط‌زیست و صنایع دستی بهای این دنیای سریع را می‌پردازند. حفظ صنایع نساجی بومی محلی، راهی برای حفظ یکپارچگی و هویت فرهنگی است. امروزه بجای افزایش کمیت تولید باید با کاهش تولید به افزایش کیفیت تولید کمک کرد. برندهای بزرگ برای ارائه مقادیر زیاد محصول با قیمت پایین، محصولاتی تولید می‌کنند که از طریق استفاده از الیاف مصنوعی و رنگ‌های شیمیایی در نهایت موجب آلودگی هوا می‌شود. برای جلوگیری از ایجاد زباله و فرسایش گسترده منابع حیاتی همچنین آلودگی سمی محیط زیست نیاز به یک

تصویر ۴- لباس آفریقایی در هفته مد نیویورک

تصویر ۲- دست بافته‌های ارگانیک، با طراحی انیت آرورا [۱۴]

تصویر ۵- طراح: دباشری سامانتا هفته مد روز Lakme

تصویر ۶- دست‌بافت ابریشمی Supezas از ابریشم صلح

در خط مد «پارادایز فشن» پارچه‌های دست‌بافت سنتی به‌منظور حفظ زیبایی‌های این سنت قدیمی و توانمندسازی زنان سراسر اتیوپی با فرصت شغلی پایدار ایجاد شده است. این خط مد ترکیبی از پارچه‌های دست‌بافت سنتی اتیوپی با طراحی معاصر است و آن شامل روسری‌های دست‌بافت، لباس‌های مدرن اتیوپی و دیگر لباس‌های دست‌بافت است. (تصویر ۳) پارچه‌های سفارشی از پنبه و ابریشم اری، برای هر مجموعه از لباس اتیوپی بافته می‌شود. پارچه‌های منحصر به فردی که نشان‌دهنده فرهنگ متفاوت اتیوپی است و این پارچه‌ها تبدیل به محصولات انحصاری مد اتیوپی می‌شوند. در هفته مد نیویورک در سپتامبر ۲۰۱۸، لباس‌های آفریقایی در مجموعه بهار و تابستان، استودیو ۱۸۹ به نمایش گذاشته شد که از دست‌بافته‌های پنبه‌ای تولید شده در بورکینافاسو و بریده و دوخته شده در غنا، با ویژگی مد پایدار تهیه شده بودند. (تصویر ۴) در حال حاضر تعدادی از کارآفرینان آفریقایی برای پیدا کردن هر آنچه که برای تولید لباس پایدار نیاز است و می‌تواند در مقیاس بین‌المللی فروخته شود تلاش می‌کنند. «دباشری سامانتا» لباس‌های هندی-غربی با پارچه‌های دست‌بافت، دارای حس و حال روستایی اما برای کمد لباس شهری طراحی می‌کند. این انتخاب یک شیوه زندگی است. (تصویر ۵) لباس طراحی شده توسط دباشری سامانتا هفته مد روز Lakme در پاییز زمستان ۲۰۱۶ است. Supezas یک شرکت سازگار با محیط‌زیست و مد الهام‌بخش است. این شرکت با زنان روستایی کار می‌کند تا لباس‌های ابریشمی سفارشی، از کرم ابریشم صلح‌آمیز اهی‌مسا و یا تاسار تولید کنند. (تصویر ۶) لباس‌های Supezas برای جوامع فقیرنشین، دست‌مزد منصفانه و توسعه پایدار به ارمغان می‌آورد و به احیای هنر در حال مرگ بافندگی کمک می‌کند.

نتیجه

به‌کار بردن پارچه‌های دست‌بافت با ویژگی‌های پایدار توسط طراحان در صنعت مد، با توجه به اهمیت ویژه این محصولات در جهان امروز، مورد توجه دوست‌داران محیط‌زیست قرار گرفته است. این کار می‌تواند ضمن ایجاد جهانی با آلودگی‌های زیستی کمتر به بهبود وضعیت صنایع دستی و امید به تلاش بیشتر بافندگان این منسوجات سنتی کمک نماید.

منابع در دفتر مجله موجود است.

تصویر ۳- خط مد Paradise Fashion در اتیوپی